

Vývin dlhosrstej kólie

Pri čítaní histórie a pôvodu dlhosrstej kólie sa často môžeme stretnúť so strohou zmienkou, že za jej súčasným vzhľadom sú dôsledky prikríženia iných plemien, ku ktorým malo dôjsť v 19. storočí. V tejto súvislosti bývajú skloňovaní najmä gordon seter, írsky seter a barzoj. Práve im sa pripisujú zmeny v dĺžke a hrúbke pysku, vyššej kohútikovej výške, či napr. vo vklade novej (zlatej) farby u kólií. K presnému sledu udalostí z predminulého storočia dnes už isto nie je možné sa dopátrať, ale to nebráni aspoň na základe niektorých súdobých správ priblížiť situáciu a mierne poodhaliť závoj tajomstva prekrývajúci túto etapu vývoja plemena.

Dnes sa nad tvrdeniami o použití týchto plemien väčšinou chovatelia kólií veľmi nezamýšľajú, často ich jednoducho a bez zaváhania len prijímajú. Informácie boli preberané z generácie na generáciu a cez tradovanie vzaté za fakt. No nie vždy tomu tak bolo. História sa začala milovníci plemena zaoberať až mnoho rokov po jeho sformovaní, pričom sa až priveľmi často mohli opierať len o ústne podania pamätníkov. Kynológia ako taká nebola spočiatku organizovaná, neexistoval štandard, žiadne pravidlá, ani žiadna plemenná kniha, v ktorej by bolo možné spätne čokoľvek dohľadať. Všetko sa odvíjalo od pohľadu, vedomostí a svedomia konkrétnych chovateľov. Psy boli do chovu vyberané a posudzované spočiatku len podľa pracovných schopností v závislosti od úlohy, ktorú naplňali. To spôsobovalo značnú variabilitu v rámci plemena. Kým pri stádach waleských oviec typických svojou spurnosťou a divokosťou sa lepšie uplatňoval temperamentný ľahší typ, v škótskej nížine s chovom mohutnejších a pomalších oviec bol vhodnejší silnej-

ší jedinec s pevnejšou kostrou. Aj typické výrazne tmavé sfarbenie kólií malo svoj pôvod v účelnosti. Čierna farba srsti umožňovala najmä v zimnom období na snehu lepšie psa identifikovať aj na väčšiu vzdialenosť. Pôvodne najčastejšia farba kólií bola totiž čierna s bielou (bi black), čierna s jemne hnedým pálením (black and tan), alebo čierna s pálením a bielymi znakmi (trikolor). Biele znaky boli minimálne, vyskytovali sa pôvodne len v náznakoch. Väčšina kólií tak pôsobila na pohľad priveľmi tmavo, ich výraz budil kvôli farbe neraz dojmom pochmúrnosti. To potvrdzuje aj James Hogg, významný škótsky básnik a románopisec (1770–1835), ktorý opisom svojej kólie Sirrah, priblížil vzhľad kólií na začiatku 19. storočia. Považoval ju za nesmierne krásneho psa, skoro celého čierneho, pruhovaného hnedou farbou, s výrazom akejsi mrzutej inteligencie v tvári.

S pribúdajúcou popularitou plemena sa začal viac klásť dôraz na vzhľad. Pri výbere krycieho psa síce bola stále prioritou pracovná stránka, ale postupne s rozvojom výstav začali chovatelia zohľadňovať stále viac aj stránku exteriéru. Veľmi populárne pohrávanie sa s farbami prinieslo nielen viac bielej (vrátane plných golierov), ale mali dosah na celkový vonkajší prejav plemena. Opticky sa zmenil výraz tváre, objavili sa nové farby (napr. zlatá, či biela). Viaceré zmeny sa dotkli aj samotnej anatómie, napr. utvárania hlavy, kohútikovej výšky, ale i povahy. Dochádzalo k formovaniu celého plemena. Až s odstupom času bolo možné zhodnotiť, ktoré kroky viedli k skutočnému zúšľachteniu plemena po povahovej i exteriérovej stránke.

Špecifickou kapitolou spojenou s rôznymi polemikami je primiešanie krvi iných plemien do chovu kólií. Postoje chovateľov sú voči tejto otázke rôzne. U niekoho sa prejavujú pocity vnútorného nepriatia, u iných lahostajnosť, no našťastie vždy, v celej histórii bolo dosť ľudí so záujmom o poznanie pravdy. Do niektorých skutočností vnáša svetlo až čas, keď s príchodom nových poznatkov najmä z oblasti genetiky dochádza k rozpoznaniu reality od rozprávok. Jednou z nich je napr. použitie **írského setra**. Celé desaťročia sa tvrdí, že on vniesol do plemena dovtedy u kólií neexistujúcu zlatú farbu. Ale z pohľadu dnešných vedomostí sa roky tradovaná informácia javí ako nepravdivá. Genetika týchto 2 farieb je úplne rozlišná. Samo-

Trefoil — praotec všetkých kólií

Ilustrácia dlhosrstej i krátkosrstej kólie z roku 1881 z knihy Vera Shawa

Pôvod fenomenálneho Old Cockieho (1868–1882) s tmavosobolou srstou je neznámy

Flurry II — kólia sfarbenia bi — black

Ch. Marcus sa narodil v Škótsku v roku 1870, bol úspešný výstavne i pracovne a veľkou mierou zasiahol do chovu

zrejme je možné, že individuálne mohli poniektorí chovatelia v honbe za krásou využiť na svoje kólie aj írského setra, ale jeho stopy v plemene ako takom sú veľmi nepravdepodobné.

Trošku inak bolo vnímané možné primiešanie krvi **gordon setra**. Tvrdenia, vedené v tomto duchu, boli však často príjmané s rozpakmi až so zdesením. Je zaujímavé, aký veľký problém s akceptáciou mala informácia, na ktorú paradoxne existujú dôkazy. K spojeniam kólie s gordon setrom dochádzalo, i keď veľkosť jeho významu na formovanie kólií je viac ako diskutabilný. Odporcovia teórie vychádzali najmä z nelogičnosti kombinácie ovčiarskeho psa s plemenom poľovne upotrebitelným. Využitelnosť oboch škótskych plemien bola skutočne diametrálne rozličná, a preto sa niet čo diviť dávke nepochopenia. Lenže v rokoch, kedy rapídne stúpala hodnota kólií a zároveň neexistovali žiadne pravidlá, bolo zrejme všetko možné. „Almanach hospodárskych zvierat“ v roku 1878 uvádza, že spájanie kólií s gordonsetrami nie je ničím nezvyčajným, no tiež upozorňuje, že ich použitie mení tvar uší, narovnáva chvost, mení štruktúru srsti a tiež napr. výrazne prehľbuje farbu pálenia. Willam Crozier v roku 1897 vo svojej knihe „40. rokov skúseností úspešného hospodárenia a záhradníčenia“ píše, že pred niekoľkými rokmi videl u kráľovnej Viktórie na Balmorale veľa čiernych kólií s pálením, u ktorých bol presvedčený, že mali v sebe setra. Zdalo sa mu to ako jediné prijateľné vysvetlenie pre absenciu charakteristického líščieho výrazu. Ďalej upresňuje, že k takýmto spojeniam dochádza najmä v oblasti anglicko-škótskeho pohraničia. Uznáva, že jedince pochádzajúce z tejto kombinácie sú krajšie, avšak nie tak cenené pri ovciach.

Rovnako zaujímavé je aj vyjadrenie pána Williama Arkwrighta, ktorý v roku 1891 v knihe „Praktický výcvik ovčiarskeho psa“ uvádza, že obdiv farmárov k systému pálenia gordonsetra je verejným tajomstvom. Podľa neho chovatelia kólií používali gordonov na svoje sučky vždy, keď mali šancu. Avšak tiež uvádza, že postupne začali konať uvážlivejšie. V správe z výstavy Pacific Kennel Clubu hodnotiacej výstavu v roku 1888 sa nachádza krátka zmienka o sučke Ruby patriacej pani F. W. Millerovej, ktorá podľa zápisu pripomína svojim vzhľadom gordon setra. Pár rokov predtým, v roku 1881 sa Vero Shaw vo svojej ilustrovanej knihe psov prudko obul do niektorých rozhodcov, pretože na víťazné priečky uprednostňovali kólie s hlavami, srstou i sfarbením gordon setra. V ich rozhodnutiach videl pre neho nepochopiteľné schvaľovanie absurdných chýb.

Kólia v sfarbení black and tan — Ch. Rutland (1882) bol významným odchovom Rev. Hamiltona

Kólia kedysi najčastejšieho sfarbenia black and tan

Sfarbenie bi black (čierna s bielou bez pálenia) je dnes už u kólií raritou

Ch. Christofer sobolej (zlatej) farby

Pozornosť začali postupne stále viac získavať aj kólie sobolej (zlatej) farby

Časopis „Britský chovateľ“ uverejnil v roku 1894 článok, v ktorom spojenia gordonov s kóliami obhajuje z dvoch dôvodov. Pozitívum videl autor jednak v utvrdení tmavej farby dôležitej pre farmárov a tiež v zdokonalení čuchových vlastností u kólií. O čosi neskôr, v roku 1915, William Haines vo svojom článku v časopise „Dom a záhrada“ tiež popisuje veľký záujem chovateľov o trikolórnu farbu s veľmi sýtymi hnedými znakmi. Podľa neho boli jedince s výrazným pálením pochádzajúce zo spojenia s gordon setrom preferované aj na výstavách. Avšak výsledok považoval za katastrofu, keďže s očakávaním lepšej farby prišli aj ťažké hlavy a veľké padnuté uši.

Aj autor kapitoly o kóliách James C. Dagleish v Novej knihe psov vydanéj v roku 1907 v Londýne píše o krížení kólií s gordonmi. Podľa neho však tieto snahy o zlepšenie vzhľadu mali negatívne následky v podobe kratších hláv, ťažších uší a typického black and tan sfarbenia. Zároveň však v spomínaných kríženíach nevidel žiadnu systematickosť, skôr len individuálne aktivity chovateľov ochotných „kontaminovať“ plemeno v honbe za krásnym pálením a lesklou farbou. Podľa neho boli tieto kríženia uskutočňované tajne. Uvádza, že v roku 1895 dohliadalo na plemeno až 7 klubov a ich názory boli aj v tejto otázke rôzne. Menili sa nielen pohľady, ale aj predpisy. Dagleish považoval kóliu za najpopulárnejšieho psa viktoriánskej doby cenenej kvôli jej vlastnostiam, akými sú inteligencia a lojalita. Vysoko oceňoval aj jej pracovné schopnosti s ovcami. Preto spájanie kólií s poľovným plemenom považoval za podkopávanie ich samotnej povahy.

Iný názor zrejme zdieľal lord S. E. Shirley — zakladateľ anglického Kennel Clubu a významný chovateľ viacerých poľovných plemien a kólií. Tento znalec plemena dokázal využiť jedincov s krvou gordona na skutočné zúšľachtenie kólií. V knihe Jamesa Watsona, „Pes“ vydanéj v roku 1906 sa dozvedáme, že si doniesol zo svojho panstva v Írsku niekoľko kólií, ktoré svojim vzhľadom nemohli v sebe zaprieť gordon setra. Išlo o psov menom Tricolour, Trefoil, Hornpipe, Hualakin a Tartan. Takých kólií bolo isto veľa, ale konkrétne tieto psi mali vplyv na vývoj plemena. Obzvlášť Trefoil patrí k najdôležitejším psom v histórii plemena. Nebol náhodným produktom, ale výsledkom zámernej plemenitby. V tomto i v ďalších odchovoch sa odrážali hlboké znalosti lorda Shirleya. Jeho Trefoil stojí na začiatku rodokmeňov všetkých dnešných kólií.

Champion Old Hall Beatrice na olejomalbe M. Earla z roku 1897

Hra s farbami v chove priniesla nové farby i viac bielych znakov

Kráľovná Alexandra na fotke s jednou so svojích kólií

Kráľovná Alexandra sa venovala chovu viacerých plemien, vrátane kólií aj barzojov

Kólie rôznych sfarbení, chovateľská stanica Duncan Royal, rok 1890

Zrejme kvôli nedostatočným informáciám existovalo veľa chovateľov kólií, ktorí vôbec nepripúšťali možnosť, že by ku vzájomnému kríženiu medzi kóliami a gordon setrami vôbec došlo. Na to, aby to nebola pravda však existuje až príliš veľa svedectiev. Samozrejme inou kapitolou je už to, či dôsledky podobných aktivít mali nejaký vplyv na celkové plemeno. Podľa všetkého k spájaniu s gordon setrami dochádzalo len v krátkom časovom úseku (1870 – 1890) a až na malé výnimky, akou bol Lord Shirley boli uskutočňované náhodne. Preto najpravdepodobnejšie sú hlasy, ktoré nespochybňujúce existenciu individuálnych prípadov kríženia, ale ohradzujúce sa nad ich významom pre celú populáciu kólií. Ak aj došlo k použitiu jedince pochádzajúceho z takéhoto spojenia do chovu kólií, tak nie priamo, ale cez jeho ďalšie generácie. V časoch, kedy evidencia záznamov ešte len začínala, je možné, že si niektorý z potomkov takéhoto spájania mohol nájsť cestu opäť ku kóliám.

Popredná britská chovateľka kólií Margaret Osborne vo svojej knihe Collie z roku 1965 sa zmieňuje o tom, že práve gordonsetri pochádzajú z kríženia s kóliami. Opiera sa o príbeh markíza Huntlyho (neskoršieho Vojvodu z Gordonu), ktorý bol očarený výnimočnou kóliou menom Maddy. Túto historku obsahuje aj v Kompletnej antológii psov. Kólia Maddy z neďalekého susedstva bola pozoruhodne šikovná v chytaní tetrovov. Tento pes mal mať zvláštny zvyk vždy, keď uvidel vtáky, zastaviť sa a trepezlivo na ne číhať. Markíz v snahe o vylepšenie vlastností gordon setra Maddy kúpil a nakryl ju svojím najúspešnejším psom.

Podľa I. S. Keitha, ktorý žil neďaleko hradu Gordon sa z tohto spojenia narodilo 6 šteniat, všetko čierne s pálením a bielymi znakmi. Údaje k takýmto spojeniam malo dochádzať opakovane. Ťažko povedať, koľko je za celým príbehom pravdy a koľko fantázie, ale ako vraví stará pravda, bez vánku sa ani list na strome nepohne. Podľa už vyššie spomínanej slečny Osborne mohli byť práve potomkovia z tohto spojenia použité v naspäť v chove kólií.

V súvislosti s vývojom a utváraním kólií sa často skloňuje aj ďalšie plemeno – **barzoj**. Spája sa s predĺžením a zúžením hlavy, dokonca niektoré chyby exteriéru ako sú rímsky nos, či ustupujúce čelo sú dodnes považované za pozostatky jeho použitia. Avšak neexistuje jediný dôkaz, ktorý by potvrdzoval, že tomu tak skutočne aj bolo. Domnienky, že k premiešaniu ich krvi malo prísť v kráľovských psincoch v Sandringham, sú len špekuláciou, nakoľko

Najrozšírenejšou farbou kólií v súčasnosti je sobolia, ľudovo nazývaná zlatá. Na snímke Clarity Amnis Rhei, snímka: MVDr. Pavol Zubrický

Pohľad na krásnu trikolórnú kóliu zahreje nielen srdce odborníka. Na fotke Ch. Unus Pro Multis Zelené tuje, snímka: MVDr. Pavol Zubrický

fakt, že princezná Alexandra chovala aj kólie aj barzojov ešte nič nedokazuje. Od roku 1890 sa začal prejavovať zvýšený záujem o predĺžené hlavy s dlhým pyskom. Existuje zmienka istého chovateľa o tom, že výstavu v roku 1891 vyhrali jedinci chrtieho typu. Je však možné, že za zmenami v anatómii hlavy u kólií je len selekcia jedincov s vybranými znakmi. Pre zachovanie objektivity nie je možné sa v súčasnosti prikloniť ani k jednej z teórií, nakoľko zatiaľ nebola objavená jediná správa podložená faktami.

Situácia z počiatkov formovania plemena je často zahmlená a málo zdokumentovaná. Niektoré kroky chovateľov zostanú asi navždy záhadou. Jedno však vieme naisto, za posledných vyše 100 rokov nebolo do organizovaného chovu infiltrované žiadne iné plemeno. To robí z dlhohrstej kólie jedno z najstarších plemien psov. 🐾

MVDr. Stanislava ZUBRICKÁ
Chovateľská stanica kólií ZELENÉ TUJE
www.zelenetuje.sk

